

'Paramazları görmezden gelmek, enternasyonalist bir tutum değil'

Posted on 10/02/2019

Evrensel'den İsmail Afacan, 'Red' Belgeselinin Yönetmeni Kadir Akın'la belgesel üzerinden Paramazların mücadelesini ve güncelliğini konuştu. "Paramazların idamları bize sosyalist hareketin deneysiz ve hafızasız bırakıldığını gösteriyor" diyen Akın, Paramaz ve arkadaşlarını görmezden gelmenin enternasyonalist bir tutum olmadığını söylüyor.

İsmail Afacan: Paramazları anlatan bir belgesel çektiniz. Belgesel çekme fikri nasıl ortaya çıktı?

Kadir Akın: Unutulmuş, ya da yok sayılmış bu konuyu incelemeye ve üzerinde çalışmaya başladığımda ilk aklıma gelen "Ben bunu belgesel yapmalıyım" oldu. Buna dönük kimi çabaların içine de girdim. Ama sonuçta bu alana yabancıydım ve ilk denemem olacaktı. Araştırmalarım sonucunda öğrendiklerim beni bir labirentin içine sokmuştu. Özellikle ilk kez gittiğim Beyrut'ta daha önce tanıdığım Alex Keushkerian vasıtasıyla karşılaştığım Eski Milletvekili, Tarihçi Yegiş Cerecyan'ın verdiği bilgiler ve bana arşivini açması benim için şaşırtıcıydı. Türkçe kaynaklarda pek göremediğimiz, bilinmeyen bilgilerdi bunlar. Cerecyan, "Bu bilgiler ait olduğu topraklara gitmeli, genç kuşaklar bunları öğrenmeli" deyince bir sorumluluk hissettim açıkçası. Kitap yerine önce belgesel diye düşünmemde, çağımızın görsellik çağı olması etken oldu. Ne var ki yazmaya başlayınca ortaya bir kitap çıktı. Soykırımın 100. yılında Dipnot yayınlarından çıkan "Ermeni Devrimci Paramaz" kitabı kısa sürede büyük ilgi gördü. Kitap yayımlandıktan 2 yıl sonra da belgesel çalışmalarına başladım.

Kimler var belgeselde. Belgeselin içeriğinden biraz bahseder misiniz?

Belgesel, Osmanlı demokratik aydın hareketini ve '93 harbi sonrası Berlin Anlaşması ile aktüel hale gelen Ermeni sorununu inceliyor. Bu anlaşmadan doğan hakları için mücadele eden Ermeni partilerini anlatıyor. Kumkapı, Sasun, Zeytun isyanlarını ve Osmanlı bankası baskınını tarihsel belge ve bilgilerle vermeye çalışıyor. 1908'de ilan edilen Meşrutiyet sonrası yeniden açılan Osmanlı Meclisi Mebusanındaki Ermeni vekillerini ve onların sosyal haklar için verdikleri mücadeleyi örnekleriyle anlatmaya çalışıyor. En önemlisi Ermenilerin birlikte yaşama iradesine karşın İttihat ve Terakki iktidarının soykırımcı politikalarına vurgu yapıyor. Ve nihayetinde 1915'in 15 Haziranı'nda 19 arkadaşıyla birlikte Beyazıt Meydanı'nda idam edilen Paramaz'ın daha önceki yazdıkları ve mahkeme savunmaları üzerinden geliştirilen kurgusu ile devam ediyor. Belgesel, Cenevre, Basel, Beyrut ve İstanbul'un değişik yerlerinde yapılan çekimlerden ve büyük uğraşlar sonucu bulduğumuz fotoğraflar, dokümanter kimi görüntülerden oluştu. Bunların yanı sıra Yegig Cerecyan, Ayşe Hür, Erdoğan Aydın, Garo Paylan, Kayuş Gavriloof Çalıkman ve Pakrat Estukyan ile yapılmış röportajlar var.

Belgesel Paramazları var eden süreci anlatarak başlıyor. Kısaca Paramazları var eden süreci aktarabilir misiniz?

Paramaz, Sosyal Demokrat Hınçak Partisinin üyesi. O bir simge olarak öne çıkıyor ama çok sayıda Marksist Ermeni var o tarihlerde. Zaten parti Cenevre'de kuruluşunu gerçekleştirirken başta Plehanov olmak üzere Clara Zetkin ve birçok sosyalist şahsiyetle görüşmeler yapıyorlar. 1887'de kurulan parti, İstanbul ve Anadolu topraklarında 1890'lı yıllardan sonra örgütlenmeye ve propaganda yapmaya başlıyor. Bu ise Tiflis'te Taşnaksutyun'un kurulmasına denk gelen tarihlerdir. Esas olarak 1894-96 arası hem Anadolu'da hem de İstanbul'da örgütlenmeye ve eylem yapmaya başlıyorlar. Belgeselde kronolojik olarak bu eylemlere ve taleplere yer verdim. Avrupa'da ise Marksist partilerin pıtrak gibi kurulmaya ve boy göstermeye başladığı zamandır bu zaman. Rusya'da ise Çarlık despotizmine karşı mücadele eden Rus devrimcileriyle kaderlerini birleştiriyorlar. Ama Osmanlıda kitleleşmeleri 1908 yılında ilan edilen Meşrutiyet sonrasına denk gelir. 1909

yılında İçişleri Bakanlığına başvurularını yapar ve yasal olarak örgütlenirler. Osmanlı içinde kalarak yerel yönetimlerde özerklik, bir tür otonomi savunurlar. Meşrutiyet sonrası yeniden açılan Osmanlı Meclis-i Mebusanında liberal ve sosyalist birçok Ermeni vekili vardır. Hatta birisi Bulgar Vlahof olmak üzere, Vartkez, Hampartsum Boyacıyan ve Vahan Mecliste, “İşçi Haklarını Koruma” grubu adı altında birlikte çalışıp, emeğin hakları için birçok yasa teklifinin verilmesini sağlarlar. Belgeselde buna da yer verdim.

Paramazların idamına giden süreci biraz anlatır mısınız?

İktidarda olan İttihat ve Terakki partisi, Balkan savaşı sonrası Anadolu'nun Müslüman olmayanlardan arındırılması için düğmeye basar ve bu yönde uygulamalara başlar. Daha doğrusu Selanik'te 1911 yılında gerçekleştirdikleri gizli kongrede aldıkları kararı uygulamaya sokarlar. Sarıkamış felaketi ve Çanakkale savaşı da böyle bir karar almalarında etkendir. Kuzey Afrika'da ve Balkanlardaki toprak kaybı; Anadolu'nun da kaybedileceği korkusuyla birleşmiştir artık. Zaten bu korku giderek bir travma halini alır. Bu gün bile “gavur” kültürü ile yoğrulan “Her kes bize düşman” söylemi aktüalitesini hâlâ korumuyor mu?. Paramaz ve arkadaşlarının suçlandığı davada normal olarak idam kararı beklenmemektedir. Tehcirin başlangıcı sayılan; içlerinde milletvekili ve aydınların da olduğu ilk kafilenin yola çıkış tarihi olan 24 Nisan ile Paramazların karar duruşması arasında bir haftalık zaman dilimi vardır. Bu davanın soykırıma giden süreçte bir işaret fişeği olduğunu da belgeselde anlatmaya çalıştım.

Türkiye sosyalist hareketi açısından Paramazların önemi nedir?

Soykırım sadece yüz binlerce Ermeni'nin kök saldıkları topraklardan sökülerek ölüm yolculuğuna gönderilmesi değildir. (Kaldı ki sadece Ermeniler değil, Rum Pontus ve Süryani'leri de hatırlamak lazım.) Soykırım entelektüel hayatın ve kültürel yaşamın da sonlandırılması anlamına gelmiştir. Paramazların idamları bize sosyalist hareketin deneysiz ve hafızasız bırakıldığını gösteriyor. Sosyalistler, Ermenilerin emperyalistlerle iş birliği yaparak milliyetçi bir çizgide durduğuna yıllarca inandılar. Gerçekleri araştırmadılar,

sorgulamadılar. Görüyoruz ki, Paramaz ve arkadaşları enternasyonalist bir tutum içindeler. Ortak vatanda bir arada yaşama arzusuna sahiptiler. Bu topraklarda sosyalizm mücadelesi veren ve bu uğurda bedel ödeyenleri Türk olmadıkları için görmezden gelmek, unutmak ne yazık ki enternasyonalist bir tutum değil. Şimdi bu gerçekle yüzleşiyor olmak geç de olsa tarihsel bir hakikatin teslimi anlamına gelecektir.

Paramazların yüz yıl önce bu topraklarda verdikleri mesajı nasıl yorumluyorsunuz? Ne diyor bizlere?

Paramaz ve arkadaşları, Beyazıt Meydanı'nda çıkarıldıkları darağacından “yaşasın sosyalizm” mesajını miras bırakarak gittiler ama bu topraklarda aynı ideal için mücadele eden sosyalistler bundan yakın zamana kadar habersizdiler. Bu anlamda Paramaz bir Deniz Gezmiş'ti. Terside doğrudur kuşkusuz. Savundukları parti programı ve idealler bu gün bile hâlâ güncelliğini koruyor. Bir başka önemli mesaj; Anadolu topraklarında farklı etnik kimlik ve inanç gruplarının hep birlikte kardeşçe yaşama isteğinin yüzyıldır savunuluyor olmasıdır. Paramaz'ın Van savunmasının bir kısmına belgeselde yer verdik. Ama kitapta tümünü yayınladım.

Kaynak: evrensel.net